

רע"פ 4123/17 - ירדן שוחט נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון

רע"פ 4123/17

לפני:
כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט א' שהם

המבקש: ירדן שוחט

נ ג ד

המשיבה: מדינת ישראל

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט
המחוזי מרכז-לוד בתיק עפ"ת 33343-12-16 שניתן
ביום 4.5.2017 על ידי כב' השופטת נאווה בכור

תאריך הישיבה: י"א בתמוז התשע"ח (24.6.2018)

בשם המבקש: עו"ד דוד גולן
בשם המשיבה: עו"ד ורד חלאוה

פסק-דין

השופט י' עמית:

האם ניתן להאריך התחייבות להימנע מעבירה, שניתנה לפי סעיף 72 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: עמוד 1

החוק או חוק העונשין)? זו השאלה הצריכה לענייננו.

1. המבקש הורשע בבית המשפט לתעבורה בעבירה של נהיגה תחת השפעת משקאות משכרים לפי תקנה 26(2) לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961. בגין כך השית עליו בית המשפט, בין היתר, התחייבות להימנע מעבירה בסכום של 20,000 ₪, מכוח הוראת סעיף 72 לחוק.

בחלוף כשנה, שוב ביצע המבקש את אותה העבירה, ובית המשפט לתעבורה שהרשיעו, הפעיל, בין היתר, את ההתחייבות, ובנוסף, השית על המבקש קנס בסך 5,000 ₪. ערעורו של המבקש לבית המשפט המחוזי נדחה.

על כך נסבה בקשת רשות הערעור שבפנינו, בגדרה הלין המבקש על כך שבית המשפט נמנע מלהפעיל את סמכותו להאריך את תוקף ההתחייבות.

2. ענייננו בבקשה בגלגול שלישי. לאחר שעיינו בחומר שבפנינו ושמענו טיעוני הצדדים, מצאנו ליתן רשות ערעור, לדון בבקשה כבערעור ולדחות את הערעור.

3. סעיף 72 לחוק העונשין קובע כלהלן:

התחייבות להימנע מעבירה

72. (א) בית משפט שהרשיע אדם רשאי, נוסף על העונש שהטיל, לצוות שהנידון ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שלוש שנים.

(ב) קבע בית המשפט שנאשם ביצע עבירה אך לא הרשיעו, רשאי הוא לצוות כי הנאשם ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שנה אחת.

(ג) התחייבות כאמור בסעיף זה תהיה בסכום שלא יעלה על סכום הקנס שמותר להטיל בשל העבירה שבה הורשע הנידון או שנקבע שביצע אותה, לפי העניין, ותהיה בערבים או בלי ערבים, הכל כפי שיצווה בית המשפט.

ענייננו מתמקד בסעיף 76 לחוק, הקובע כלהלן:

גביית סכומי התחייבויות

76. התחייב אדם לפי סעיף 72 להימנע מעבירה, ולאחר מכן בית משפט הרשיעו בעבירה שהתחייב להימנע ממנה או קבע כי הוא ביצע את העבירה כאמור אך לא הרשיעו, יצווה בית המשפט שהרשיע או שקבע כאמור, על תשלום סכום ההתחייבות; לא שולם סכום ההתחייבות, יהא דינו של סכום זה כדין קנס ויחולו עליו הוראות סעיפים 66 עד 70, ולעניין התחייבות שהוטלה על אדם לפי סעיף 72(א) – גם הוראות סעיף 71.

4. מלשון החוק עולה הוראה מנדטורית "יצווה", ולפיה על בית המשפט להפעיל את ההתחייבות, ואין לו שיקול דעת להאריך את תוקף ההתחייבות או להורות על מימוש חלקי של ההתחייבות (השוו לנוסח "יצווה" לגבי הוראת החילוט בסעיף 36א(ב) לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973; ע"פ 7475/95 מדינת ישראל נ' בן שטרית, פ"ד נב(2) 385, 410-409 (1998)).

כוונת המחוקק באה לידי ביטוי חד-משמעי גם בהיסטוריה החקיקתית של סעיף 76 לחוק. עד לשנת 2010, נוסחו של הסעיף קבע כלהלן: "הורשע אדם בעבירה שהתחייב לפי סעיף 73 להימנע ממנה, רשאי בית המשפט [...] לחייבו בתשלום סכום ההתחייבות או חלק ממנו [...]".

על התכלית מאחורי תיקון החוק אנו למדים מדברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 107) (ההתחייבות להימנע מעבירה), התש"ע-2009 (ה"ח הממשלה 463 מיום 24.11.2009, בעמ' 97):

"הסכום המלווה את ההתחייבות של הנאשם הוא למעשה קנס מותלה (ש"ז פלר יסודות בדיני עונשין כרך ג' 338 (1992)): 'ההתחייבות היא בסכום כסף נתון, אשר על הנידון לשלמו אם התחייבותו תופר... לאמיתו של דבר, מדובר בקנס על תנאי כאמור שהופך לקנס בפועל...'. גביית ה'קנס' מתבצעת במקרה של הפרת ההתחייבות, קרי: ביצוע עבירה נוספת שהנאשם התחייב להימנע ממנה.

התיקון המוצע מבהיר כי בית המשפט שמרשיע נאשם בעבירה שהתחייב להימנע ממנה על פי סעיף 72 לחוק או שקבע שהנאשם ביצע עבירה כאמור אך לא הרשיעו, מחויב לצוות על תשלום סכום ההתחייבות ואינו יכול להתערב בתנאיה או להאריך את תקופת ההתחייבות. בהקשר זה נאמר על ידי בית המשפט כי 'כללית, התחייבות היא אולי הענישה הקלה ביותר במגוון אמצעי הענישה המוכרת בחוק העונשין... כאשר מדובר בעונש שהוא בפני עצמו קל ביותר אך סביר הוא, כי המחוקק לא ראה לנכון לקבוע הסדר של הארכה' ע"פ (מחוזי ת"א) 476/98 מדינת ישראל נ' פלוני (קטין), תק-מח 99(2) 3542 (1999), וכך הוא הדבר בענייננו".

5. המחוקק קבע אפוא הוראה מנדטורית, ללא חריגים. זאת, להבדיל מהוראת החוק העוסקת בהפעלת מאסר על תנאי, לגביה נקבע בסעיף 56א(א) לחוק כי רשאי בית המשפט להאריך את תקופת התנאי:

הארכת תקופת התנאי

56. (א) בית המשפט שהרשיע נאשם בשל עבירה נוספת ולא הטיל עליו בשל אותה עבירה עונש מאסר רשאי, על אף האמור בסעיף 55 ובמקום לצוות על הפעלת המאסר על תנאי, לצוות, מטעמים שירשמו, על הארכת תקופת התנאי, או חידושה, לתקופה נוספת שלא תעלה על שנתיים, אם שוכנע בית המשפט שבנסיבות הענין לא יהיה צורך להפעיל את המאסר על תנאי.

הנה כי כן, ההוראה המנדטורית בסעיף 76; ההיסטוריה החקיקתית; דברי ההסבר לחוק; וההשוואה להוראה המאפשרת הארכת תקופת התנאי - כל אלה מעידים על כך שיש לפרש את סעיף 76 כקובע הסדר שלילי, שאינו

מאפשר הארכת תקופת התנאי.

6. אציין כי שאלה דומה התעוררה בפסיקה, בהקשר אחר, בעל"ע 2972/06 עו"ד אהוד כספי נ' לשכת עורכי הדין - ועד מחוז חיפה (12.8.2009) (להלן: עניין כספי). באותו מקרה נקבע כי לבתי הדין המשמעתיים של לשכת עוה"ד אין סמכות להאריך תקופת תנאי בעונשי השעיה, לאור הוראת סעיף 68ב(א) לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961 הקובעת כי "מי שנדון להשעיה על תנאי והורשע בשל עבירה נוספת יצווה בית הדין המשמעתי על הפעלת ההשעיה על תנאי".

בית המשפט פירש הוראה זו כמנדטורית וקובעת הסדר שלילי:

"ניסוח זה מדבר בעד עצמו, ומטיל חובה על בית הדין לצוות על הפעלת עונש מותנה במקרה של הרשעה חוזרת, באופן השולל את סמכות הארכת התנאי. אינדיקציה לכוונה זו של המחוקק בעניינינו ניתן לזהות גם בדברי ההסבר לסעיף 68ב, המורים כי ההוראות לעניין הפעלתו של עונש ההשעיה על תנאי, 'מבוססות בעיקרן (הדגשה שלי) על הוראות חוק העונשין בעניין מאסר על תנאי (סעיפים 52-59)'. משמעות הדבר היא שהמחוקק בעת החקיקה בחן את מכלול ההוראות הרלוונטיות, וביצע מלאכת התאמה מודעת של אותן הוראות לסיטואציה הספציפית העוסקת בעונש ההשעיה המשמעתי.

[...] כלומר, אין מדובר בסמכות מובנת מאליה, אלא בחריג שהשימוש בו יעשה במשורה, במקרים המתאימים לכך, אשר נבחרו בקפידה. דפוס חקיקתי עקבי זה, החוזר על עצמו בדיני הענישה השונים, הן בתחום הפלילי והן בתחום המשמעתי, מרמז באופן ברור על כוונה מודעת של המחוקק ליצור הסדר שלילי בהעדר הסמכה סטטוטורית מפורשת להארכת תקופת תנאי" (עניין כספי, פסקאות 13-14).

7. האמור לעיל יפה לעניינינו ואף על דרך של קל וחומר, באשר סנקציה של השעיית רישיון עריכת דין, אשר מהווה פגיעה של ממש בחופש העיסוק ובכיסו של עורך הדין, חמורה יותר מאשר התחייבות כספית להימנע מביצוע העבירה, התחייבות שהיא ממונית באופיה ומהווה את העונש הקל ביותר בחוק העונשין.

למעשה, בית משפט זה כבר הביע דעתו בהערת אגב, בעניין כספי, כי אין מקום להאריך התחייבות לפי סעיף 76 לחוק העונשין, שהיא כספית באופיה:

"מסקנה דומה עולה גם מבחינה של תכלית הוראות החוק. מכנה משותף בו ניתן להבחין בכל דברי החקיקה לעיל הינו כי הסמכות ניתנת כשמדובר בעונשי מאסר או מחבוש בלבד, אשר שוללים את חירותו הפיזית של הפרט. אין בנמצא הוראות דומות הנוגעות לעונשים בעלי אופי ממוני כגון קנסות. על אף שבית משפט זה טרם נזקק לסוגיית סמכות הארכת תקופת תנאי בעונשים ממוניים, כגון עונש ההתחייבות לאי ביצוע עבירה, שהינו דה פקטו קנס מותנה, אציין שהגישה המקובלת בבתי המשפט דלמטה הינה כי אין בידיהם סמכות זו, בהנמקה שהעדר הוראת חוק מסמיכה מהווה הסדר שלילי ראו למשל ע"פ (ת"א) 70683/06 מדינת ישראל נ' מרקין (טרם פורסם, 7.3.2007), שם נאמר כי:

'נקבע כי בהעדר הסדר בחוק העונשין להארכת התחייבות, בדומה לסעיף 56 לחוק העונשין, אין מקום להארכת תוקפה של התחייבות. כך גם הפנתה כב' השופטת רוטלוי לע"פ (תל-אביב) 476/98 מדינת ישראל נ' פלוני (ט.פ.), שם צוין כי חזקה על המחוקק כי אם היה רוצה לקבוע הסדר של הארכת התחייבות, היה עושה כן מפורשות.'

על אף שהלכותיהם של בתי המשפט המחוזיים אינן כובלות ידיו של בית משפט זה, רואה אני עין בעין עם תפישה זו המעריכה נכונה את כוונתו של המחוקק, הבאה לידי ביטוי בניסוח ההוראות ואופן עיגונן, כמוסבר לעיל" (שם, פסקה 15).

יודגש כי הדברים דלעיל, נאמרו עוד טרם תיקון סעיף 76 לחוק, כך שכוחם יפה שבעתיים לאחר התיקון.

8. הסניגור המלומד הצביע על כך שכתוצאה מהפעלת ההתחייבות, נדרש המערער, בחור צעיר, לשלם כיום קנס משמעותי של 25,000 ₪ (20,000 ₪ בגין הפעלת ההתחייבות ו-5,000 ₪ הקנס שהושת עליו בתיק הנוכחי).

המשיבה טענה כי בנסיבות העניין, אפילו אם הייתה לבית המשפט סמכות להאריך את ההתחייבות, במלואה או בחלקה, לא היה מקום לעשות כן.

משהגענו למסקנה כי אין לבית המשפט סמכות להאריך את ההתחייבות, איני רואה להידרש לנושא.

9. מכל מקום, כפי שבתי המשפט צריכים להיות ערים לאפשרות של הפעלת מאסר על תנאי בעתיד, ולהיות ערים לאפשרות של הפעלת מאסר חלף קנס (מח"ק) (ע"פ 4919/14 אזולאי נ' מדינת ישראל (6.3.2017) (להלן: עניין אזולאי)), כך על השופטים להיות מודעים לאפשרות של הפעלת התחייבות כספית. בעניין אזולאי כתבתי כי "השורה התחתונה העולה מן הדברים היא 'שופטים הזהרו בקנסותיכם, בפריסותיכם ובמח"קכם"'. על כך אוסיף כעת "וגם בהתחייבותיכם".

10. סוף דבר, הערעור נדחה.

ניתן היום, י"ב בתמוז התשע"ח (25.6.2018).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט